

УКРАЇНСЬКА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ЕТНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Оксана Годованська
канд. істор. наук,
науковий співробітник
Інституту народознавства
НАН України,
м. Львів

*"Чому люди переїзять?
Що штовхає їх зрватися з місця й полишити за спиною
все, що вони знали, заради великого невідомого за обрієм?
Для чого вони долають цілий Еверест формальностей, які
змушують їх почуватися прошаками?
Для чого вони входять у нетрі чужості,
де все їм нове, дивне й тяжке?
А відповідь одна на весь світ:
люди переїзять у надії на краще життя".*

Ян Мартел "Життя Пі"

Впродовж усієї історії існування людства міграція була і залишається не лише природним явищем, але й важливим фактором розвитку країн світу. Не становить винятку в цих процесах і міграція українського населення. На українських землях здавна зафіксовані, як внутрішні так і зовнішні переселення. Зовнішні переміщення українців, історія яких налічує кілька століть, умовно можна поділити на два напрямки — східний і західний.

Міграція українців на "схід" — це насамперед переселення і розселення по всій території спочатку Російської імперії, а згодом Радянського Союзу. Переселення в східному напрямку було настільки інтенсивним і довготривалим, що призвело до створення українських колоній: на Поволжі та Уралі, на Далекому Сході (Зелений Клин) і в Середній Азії (Казахстан).

Майже одночасно із переміщенням українців у східному напрямку відбувалися міграційні процеси на "захід". Починаючи з кін. XIX ст., доволі інтенсивно українці Галичини, Буковини і Закарпаття емігрували до Сполучених Штатів, Канади, Бразилії, Аргентини, частково до Німеччини і Франції на сезонні роботи. Відомий український вчений Володимир Кубійович зафіксував, що протягом 1890-1913 рр. із західноукраїнських земель емігрувало близько 700-800

тис. осіб, що становило в різний період 1/4-1/2 всього природного приросту населення. Така висока інтенсивність переміщення українців дала підставу вченим стверджувати про "першу хвилю" (оскільки, як виявиться надалі, це був не останній сплеск) еміграції. Її основною причиною було перенаселення території, що у свою чергу, спричиняло "голод на землю", бідність та злигодні. Ті ж самі та схожі передумови штовхали українців шукати кращої долі та переселятися на Далекий Схід чи в Середню Азію.

В міжвоєнний період XX ст. відновився міграційний потік українців на "захід". Найбільша кількість осіб мігрували упродовж 1927-1929 рр., згодом через Велику депресію (світову економічну кризу) їхня кількість зменшилася, а впродовж 1931-1938 рр. — істотно скоротилася. Актуальною причиною для міграції і надалі залишалася потреба заробітку. Одночасно, в цей період з'являється новий чинник, що змушував українців до еміграції. Мова йде про політичний фактор, а саме: поразка Української революції та ліквідація української держави (Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки) призвели до значної політичної еміграції. Виїжджали працівники адміністрацій УНР і ЗУНР, військові та політичні діячі. Основними осередками політичної еміграції стали Прага, Вар-

шава, Берлін, Париж, Відень, де розвивалося українське політичне і культурне життя. Особливо прихильно ставився до української політичної еміграції уряд Чехословаччини, на території цієї держави знайшли притулок багато культурно-політичних і економічних товариств.

Після завершення Другої світової війни розпочалася нова третя хвиля міграції. Тільки на примусових роботах на території III Рейху перебувало близько 2,4 млн. українських оstarбайтерів. Більшість оstarбайтерів добровільно або під тиском повернулися в Україну, а інша частина разом із в'язнями німецьких концтаборів, військовополоненими, членами українських військових формувань та іншими політичними втікачами з України переселилися до країн Західної Європи. Спочатку Бельгія і Великобританія почали приймати українських емігрантів, а згодом США, Канада, Бразилія, Аргентина, Венесуела, Австралія та інші країни. Повоєнний еміграційний рух українців тривав з 1947 р., а в 1957 р. майже повністю припинився. Деяка частина емігрантів, які проживали у Великобританії, Франції чи Бельгії у 50-х рр. XX ст. вдруге переселилися до Канади чи США.

Розпад Радянського Союзу в 1991 р. призвів до ряду істотних геополітичних змін на території Центрально-Східної Європи. Одним із викликів, з яким довелося зіткнутися українській державі в перші пострадянські роки, стала затяжна глибока економічна криза. Вона ж виявилася основною причиною нової, четвертої хвилі міграції українців, що розпочалися з середини 90-х рр. XX ст. і частково триває до сьогодні. Водночас, мають місце низка факторів, що призводять до інтенсифікації міграційного процесу, а саме: збільшення різниці в економічному розвитку та демографічних тенденціях між країнами; високий рівень безробіття в Україні; значне скорочення окремих галузей виробництва; економічна нерозвиненість окремих регіонів нашої держава (це стосується, насамперед, західних областей); матеріальні проблеми і складність їх розв'язання в Україні; дискомфорт від загальної нестабільності в країні; поширення корупції в державі; незахищеність від зловживань владних структур. Виходячи з причин і передумов четвертої хвилі міграції, можна стверджувати про її економічну/трудова (заробітчанську) суть. До трудових мігрантів належать громадяни України працездатного віку, які займаються оплачуваною економічною діяльністю на території іншої країни постійно, се-

зонно або тимчасово (включаючи тих, які працювали без офіційного статусу). До них не зараховують прикордонних м'ягтників мігрантів, які займаються так званою "човниковою торгівлею", а також осіб, які виїхали на постійне місце проживання.

Для визначення масштабів сучасної трудової міграції та соціально-демографічних характеристик її учасників було проведено кілька статистичних досліджень. Одне з перших "Обстеження трудової міграції в Україні" було здійснено Державним комітетом статистики України та Українським центром соціальних реформ і тривало майже три з половиною років. Згідно з результатами цього дослідження у 2005-2008 рр. кількість трудових мігрантів становила близько 1,5 млн. осіб. Рівночасно, відповідно до результатів соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України, на роботу за кордон хоча б раз виїздили близько 10% дорослого населення України, тобто соціологічний моніторинг подає більші масштаби трудової міграції, ніж вище згадуване обстеження. Однак, слід мати на увазі, що, по-перше, відповідні дані включають осіб, які здійснювали поїздки за кордон ще до 2005 р.; по-друге, вказані обсяги включають не лише власне трудову міграцію, але й осіб, які займалися "човниковою торгівлею", поширеною в Україні в 90-х рр. XX ст. За результатами аналітичних матеріалів комплексного дослідження процесів української трудової міграції, проведеного Міжнародним Благодійним Фондом "Карітас України" у співпраці з сектором етносоціальних досліджень Інституту народознавства НАН України, загальна кількість українців, які виїхали на працю до інших країн, на сьогодні становить близько 4,5 млн. осіб.

Дані соціологічних моніторингових та всебічних обстежень процесів трудової міграції дають однакові структурні її характеристики. Насамперед, найактивнішу участь у зовнішніх міграціях беруть мешканці західних областей України (це 57,4% їхньої загальної кількості), найменш залучені до цього процесу жителі північних регіонів нашої держави. Потоки української трудової міграції мають доволі чітку географічну спрямованість — переважно вони здійснюються до найближчих країн або трохи віддалених країн, з привабливішими умовами. Серед трудових мігрантів близько половини (48,5%) працювали у Російській Федерації та майже стільки ж у країнах ЄС (переважно в Польщі, Угорщині, Чеській Республіці, Італії,

Іспанії, Португалії та інших країнах).

Тривалість трудової міграції за кордоном визначальною мірою залежить від близькості країни перебування, оскільки це пов'язано з витратами на дорогу та психофізіологічним навантаженням. На роботу до сусідніх з Україною країн трудові мігранти виїжджають на відносно короткий термін, і такі поїздки здійснюються значно частіше (двічі-тричі на рік). Водночас, міграції до Італії, Іспанії, Португалії мають триваліший характер — півроку і більше. Результати обстежень свідчать про циклічність та сезонний характер трудової міграції.

За віковими групами значну частку трудової міграції становить молодь віком 20-34 років (41,6%) та особи віком 35-49 років (44,5%). Середній вік трудового мігранта становить 36 років. Цей показник коливається від 35 років у Російській Федерації до 40 років в Італії.

Переважає більшість трудових мігрантів (59,5% від їхньої загальної чисельності) мали повну загальну середню освіту, а частка осіб із повною вищою освітою серед них становить тільки 13,5%, тоді як базову та неповну вищу освіту мали 17,3%. Колишні фахівці, технічні службовці за кордоном переважно працюють як працівники сфери торгівлі, побутових послуг, кваліфіковані робітники з інструментом, робітники з обслуговування, або й узагалі за найпростішими професіями. Представники кваліфікованих робітничих професій значно частіше продовжують працювати за своїм фахом у країні перебування.

Найпоширенішими видами економічної діяльності трудових мігрантів є будівництво (51,6% їхньої загальної кількості) та робота домашньої обслуги (16,3%), значно в менших пропорціях представлені українські працівники в оптовій та роздрібній торгівлі (8,1%), сільському господарстві (8,5%) та в промисловості (5,4%). На будівництві зайняті насамперед чоловіки і частково жінки. У жінок головним видом діяльності є робота домашньої обслуги (36,1% загальної кількості жінок — трудових мігрантів), значна їх частка працює також у торгівлі (14,6%), готелях і ресторанах (6,85%). Питома вага зайнятих у сільському господарстві та промисловості серед жінок і чоловіків майже однакова. Порівнюючи діяльність трудових мігрантів за кордоном з останнім місцем роботи до виїзду, слід зазначити, що найбільш "постійними" є будівельники — 82,8% із них не змінили вид діяльності при зміні місця роботи. Також доволі часто за кордоном продовжують зай-

матися тим самим видом діяльності ті особи, які до виїзду працювали у торгівлі, транспорті та зв'язку. Трудові мігранти, які в Україні працювали в сфері освіти або охорони здоров'я, за кордоном працюють зазвичай як домашня обслуга (гувернантки, догляд за хворими). Розподіл трудових мігрантів за економічною діяльністю і професійними групами відбувається таким чином: трудові мігранти зазвичай заповнюють окремі ніші в пропозиції робочої сили, зголошуючись працювати на тих робочих місцях, чи виконувати ті роботи, що є не зовсім привабливими для місцевого населення. Пояснення тому, що трудові мігранти виконують за кордоном низький професійно-кваліфікаційний рівень робіт, полягає й у тому, що вони переважно не знають мови та законодавчих норм тієї країни, куди потрапляють на роботу. Однак, усі без винятку працівники стверджують, що наперед знання мови допомагає їм досягнути певних життєвих успіхів, а саме: легалізувати своє перебування, зайняти добре оплачуване робоче місце, відчувати певну соціальну захищеність.

Одночасно, дослідження процесів української трудової міграції фіксують паростки нових змін в їхній економічній діяльності. Мова йде про те, що невелика частина українських трудових мігрантів змогли зібрати певний статок і не лише систематично надсилали його родині в Україну, але й започаткували власну справу або стали співвласниками малих фірм. Підприємство українців частково пов'язане з самою Україною або орієнтоване на своїх співвітчизників (туристична фірма, ресторан із спеціалізацією на українській кухні). Це швидше поодинокі випадки, проте — це перші ознаки зміни соціально-економічного статусу українських трудових мігрантів у країнах їх перебування.

Однією з реалій сучасної трудової міграції є її частково нелегальний характер. Проте, як правило, лише на початковому етапі свого перебування за кордоном українські робітники працювали "по-чорному" (тобто нелегально). Відразу ж переважна їх більшість намагається легалізувати своє перебування і діяльність за кордоном, відповідно до місцевого законодавства. Як стверджують результати досліджень процесів міграції, хвилі легалізації відбувалися здебільшого під тиском маси українських працівників. Це добре відстежується на прикладах динаміки легалізації українців в Чеській Республіці, Португалії, Іспанії та Італії. Водночас, близько 23-24% тру-

дових мігрантів проживали і працювали за кордоном без офіційного статусу. Причому частка нелегальних робітників зосереджувалася в секторі домогосподарств (хатні робітники) та в деяких видах малого бізнесу, тобто там, де менший державний та суспільний контроль та нагляд, і де сам роботодавець за рахунок праці трудових мігрантів намагається мінімізувати свої видатки. З іншого боку, дослідження транснаціональних мігрантів, що відбувалося шляхом опитування в 2001-2002 рр. іммігрантів із країн Африки й Азії, які проживають у Києві, свідчить про їх непевний правовий статус (у деяких мігрантів немає посвідчення особи, дозволів на перебування в Україні, на працевлаштування або ведення власного підприємства) або цілковито нелегальний. Такий стан речей нашоєму на думку, що нелегальність — це не характерна риса винятково української трудової міграції, а реалії світових трудових міграційних потоків на початковому етапі.

У межах четвертої хвилі української трудової міграції сформувався так званий "міграційний ланцюг" — механізм виклику працівників у країни ЄС. На цьому етапі українці виїжджають уже "до когось" (батька, матері, чоловіка, сина, друзів або відбувається об'єднання сімей), до особи, яка перша виїхала на роботу за кордон. Існує ціла мережа зв'язку між українцями (знайомими, родичами, друзями), які допомагають у пошуку роботи (доволі часто за окрему оплату); надають необхідну інформацію та контакти, що полегшує легалізацію, придбання житла тощо; виконують функцію "адаптерів" до чужої середовища та впливають на вибір країни трудової міграції загалом.

Матеріали досліджень дають підстави стверджувати про те, що метою трудових мігрантів середини 90-х рр. ХХ ст. і початку ХХІ ст. є надмірна ощадливість, економія на найнеобхіднішому, щоб забезпечити потреби родини в Україні, тоді як на сучасному етапі виявляється все більша спрямованість зароблених коштів на задоволення особистих життєвих потреб і духовних запитів українських працівників, пов'язаних із пізнанням країни перебування, її культури та звичаїв. Доречним тут є уривок із інтерв'ю записаний нами з Потічною Марією Михайлівною, яка надзвичайно емоційно описувала своє перебування в Іспанії та Португалії: "...*Ми всюди їздили. Я Мадрид знала певно так, як Києва не знаю. Він (тобто син пані Марії, який уже раніше працював в Іспанії — О.Г.) мене возив по музеях, я побачила світу, я*

жила нормальним життям... Я побачила світ трошки. Ну трошки підробила, трохи світ побачила. Їздили в Португалію на святі землі Фатіми. Ми їздили при церкві. Були жіночки-українки, що все організували, там треба поїхати подивитися, яка то краса, Я там отримувала 600 євро, ми з дівчатами ходили в кафе...."

Сучасна українська трудова міграція має чітко окреслений гендерний вимір, зокрема у зовнішніх міграційних процесах, як ніколи раніше, активну участь беруть жінки. В таких країнах як Греція, Італія, Португалія, частково Іспанія частка жінок становить 75-80%. Зважаючи на такі дані, існує нагальна потреба у вивченні жіночої міграції як самостійного об'єкта дослідження, що надасть змогу визначити специфіку міграційних процесів, у яких активним суб'єктом є жінка, та проаналізувати ті нові можливості й проблеми, пов'язані з розвитком міграції, що є істотними як для самих жінок, так і для суспільства в цілому. Оскільки у статті ці питання не є предметом детального розгляду, обмежимося кількома заувагами. Майже дві третини українських жінок працюють у сфері домашньої обслуги та торгівлі, готельній і ресторанній галузі. Жінки-мігрантки зайняті в найбільш дискримінованих, неформальних і тьшових сегментах емігрантської зайнятості. Праця у сфері послуг робить працівниць уразливішими і менше соціально захищеними, ніж зайнятість у інших галузях економіки. Праця із виробництва послуг і у приватному, і в суспільному середовищі традиційно мало визнана й досі *de facto* не вважається рівноцінною за соціальною й економічною значущістю праці в інших галузях економіки. Це особливо стосується так званих домашніх послуг. Втім, звернемо увагу на той факт, який впливає з записаних нами інтерв'ю, коли українські працівниці стверджують, що вони виконували за кордоном таку саму побутову/хатню роботу, що і вдома (мова йде про прасування, прання, прибирання тощо), однак за неї отримували досить значні кошти. Доволі часто праця за кордоном "відкриває очі" українкам на те, що їхня домашня робота варта грошової оплати. Українки зарекомендували себе добрими, працьовитими, старанними працівницями, яких із великою охотою беруть на роботу.

Водночас, активне залучення жінок у трудові міграційні потоки породжує негативні реалії для українського суспільства та рівночасно велику кількість стереотипних уявлень. Мовляв, українські жінки за кордоном

працюють винятково як жінки легкої поведінки або потрапляють у злочинні схеми, наприклад, торгівля людьми. Такі факти мають місце, однак вони не є характерними, а тим паче не визначають основну суть жіночої трудової міграції. Результати досліджень і записані нами інтерв'ю вказують на те, що українські жінки у своїй більшості зарекомендували себе добрими, кваліфікованими працівницями, яким довіряють і яких поважають. Передусім жінки беруть найактивнішу участь у громадській роботі (формуванні релігійних спільнот при українських храмах, створенні громадських організацій, виданні часописів) трудових мігрантів у країнах їх перебування.

Реалії української трудової міграції полягають і у тому, що загалом українці користуються доброю славою у всіх країнах свого перебування, вони зарекомендували себе працелюбними робітниками і кваліфікованими спеціалістами, яким посильна будь-яка робота. Наші громадяни часто працюють у тих самих роботодавців упродовж кількох років, їх туди запрошують, там на них чекають, їм довіряють, доброзичливо ставляться до них.

Водночас, тривале перебування українських робітників поза межами батьківщини та й саме суспільство-реципієнт є тими передумовами, що "запускають" процес об'єднання їх у громади, товариства, спілки, асоціації на місцях, що згодом, стають підмурівками нової української діаспори. Мова йде насамперед про такі країни ЄС як Італія, Іспанія, Португалія, Греція, де відсутня українська діаспора, що сформувалася на основі попередніх еміграційних хвиль або вона не дуже чисельна. Творення української діаспорної спільноти відбувається за певною схемою. Насамперед трудові мігранти починають об'єднуватися довкола храмів УГКЦ. Греко-католицька церква на початковому етапі виїзду наших громадян до країн ЄС була першою і чи не єдиною інституцією, що заопікувалася українськими робітниками. З іншого боку, серед трудових мігрантів переважають мешканці західних областей, де фіксується достатньо висока релігійна свідомість, що в свою чергу пояснює довіру до церкви та об'єднання в релігійні громади. Аналізуючи записані інтерв'ю, можна відзначити, що українські трудові мігранти вбачають у храмі не тільки місце для здійснення своїх релігійних практик, а також місце зустрічі зі "своїми" (співвітчизниками), місце обміну інформацією. Церква виступає немовби "мостом" між Україною та її емігрантами, а церковні громади часто на-

дають притулок, фінансову допомогу тим особам, що потрапили в скрутне становище. Церква, українські священники намагаються створити належні умови для того, щоб гостеві робітники мали змогу задовольнити свої духовні потреби.

Діяльність церковних спільнот полягає у тому, що після літургії відбуваються різні духовно-мистецькі заходи: святкування пам'ятних та ювілейних дат української державності, громадських і культурних діячів, театралізовані церковні дійства, творчі вечори тощо. Передусім на основі проведення релігійних (Різдвяна вечеря, свято Миколая-чудотворця, Великодні дійства та ін.) і культурно-мистецьких заходів (свято Матері, Шевченківські вечори, святкування Дня незалежності України) згуртовуються мігранти. Саме практика культурного дозвілля стає доброю традицією і допомагає єднанню українців у країнах їхнього перебування. Більшість акцій, організуються винятково на завзятті, оскільки внаслідок зайнятості не може йти мова про часті зустрічі чи репетиції, тому погодження багатьох питань щодо сценарію, ролей відбувається в телефонному режимі. Через те ці аматорські акції, проведені трудовими мігрантами насамперед для таких же робітників, вражають своєю щирістю, любов'ю і сумом за всім рідним (Україною, дітьми, домівкою, ріднею). Активні члени українських громад для реалізації релігійно-мистецьких програм чи участі у фестивалях часто просять передати з дому окремі елементи українського строю, а саме: чоловічі та жіночі вишиті сорочки, запаски, пояси. Прагнення виділити, підкреслити своє українство є тією особливою ознакою національної ідентичності мігрантів, що розкривається в чужоетнічному середовищі.

Через деякий час мігранти засновують часописи, інтернет-видання та налагоджують видавництво творчих здобутків трудівників з України. Наприклад, 2001 р. у Римі започатковано випуск щомісячного християнського часопису українців "До Світла", головний редактор отець Василь Поточняк. Передумов до видання журналу було багато, але передусім — це нелегальне становище українських робітників, які були дезорієнтовані в усіх питаннях і потребували чогось "свого рідного" (друкованого українською мовою), в чому могли б знайти відповіді на болючі питання. Часопис зміг налагодити зв'язок між українцями в Італії і спочатку зрозуміти їхні потреби, а потім і пропонувати шляхи для їх подолання. Під час "вставання на ноги" у

засновників журналу не було жодного технічного забезпечення, приміщення, фахівців, котрі могли б практично порадити, як подати чи правильно оформити журналістські матеріали, не було і штатних працівників. Проте згодом виявилось, що трудові мігранти зацікавлені не тільки у нагромадженні зароблених грошей, а спроможні бути і жертводавцями для своїх часописів і постійними дописувачами і активними симпатиками.

Наступним кроком на шляху об'єднання трудових мігрантів є започаткування громадських організацій і товариств, що головним чином "вирастають" із релігійних громад, з ініціативи їхніх активних і небайдужих членів. На початку українським згуродженням, що зорганізувалися в країнах ЄС, бракувало досвіду у формуванні стратегій провадження громадської роботи, налагодженні контактів з місцевою владою, інформаційній популяризації української справи. Згодом після подолання перших неминучих невдач можна відзначити успішну діяльність українських товариств, що виявляється у проведенні численних релігійних і культурно-мистецьких заходів, виданні часописів, заснуванні інтернет-сайтів. До прикладу, в червні 2003 р. у Португалії на добровільних засадах була створена "Спілка українців Португалії" як неприбуткова асоціація українських мігрантів.

У статуті "Спілки українців Португалії" чітко прописано мету, завдання організації та відповідні заходи для їх реалізації. Мова насамперед йде про:

— захист і представництво прав та інтересів українських мігрантів та їхніх нащадків в усьому, сприяння їхній інтеграції в португальське суспільство та на ринок праці;

— діяльність щодо покращення умов життя українських мігрантів та їхніх нащадків;

— збереження української мови, культури та розвиток громадського життя українських мігрантів;

— запобігання та протистояння усім проявам етнічної дискримінації;

— здійснення заходів, спрямованих на повагу українців і покращення умов їхнього життя;

— надання всіх необхідних ресурсів для роз'яснення португальського законодавства серед українців та його дотримання;

— цілеспрямована інформаційна діяльність у політичному і підприємницькому середовищі Португалії, привертаючи, таким чином, увагу до проблем української громади;

— сприяння обміну політичною,

культурною, громадською та економічною інформацією між Україною та Португалією;

— творення структур та проектів суспільного та кооперативного характеру, що сприяють збереженню української мови, культури, традицій, зв'язків з Україною та розвивають і покращують умови громадського життя українських мігрантів.

Поряд зі "Спілкою українців" у Португальській Республіці працюють Асоціація українців "Собор", спілка українців "Алгарве". Задля збереження української мови та культури, покращення умов життя мігрантів та їхніх дітей і тим самим підтримання тісного зв'язку з батьківщиною, здійснюється організація роботи українських суботніх шкіл. Громадські організації докладають зусиль, щоб у всіх провінціях країни працювали суботні школи. Відомими серед них є "Оберіг", "Дивосвіт", "Родина" та інші. Для прикладу, українська школа "Дивосвіт", створена в березні 2005 р. в Лісабоні, працює з метою пропагування української культури, формування чіткої громадянської позиції молодих українців, побудованої на національних традиціях.

Діяльність громадських організацій полягає не тільки у правовій, економічній допомозі та захисті трудових мігрантів, а спрямована на вибудовування міцної діаспорної спільноти українців. Організація українських суботніх шкіл разом з культурно-просвітницькою та інформативною роботою закладаються в підмурівок тривкої діаспорної спільноти, в середовищі якої відбувається збереження, відтворення та реалізація національної ідентичності. При товариствах працюють та успішно гастролюють серед українських громад як "місцеві" (які створили трудові мігранти в країнах перебування) музичні гурти, театральні тру-

пи, танцювальні колективи, так і відомі виконавці з України. Трудові мігранти разом зі всією світовою українською діаспорою долучаються до акцій ініційованих Українською державою. Яскравими прикладами служать заходи, приурочені до вшанування в 2007 р. 75-річчя Голодомору 1932-33 років, що пройшли під гаслом — "Україна пам'ятає — Світ визнає!", активне долучення та підтримка подій Помаранчевої революції 2004 р.

Самоорганізація українських трудових мігрантів сприяє налагодженню плідного діалогу з представниками попередньої генерації української діаспори. Адже багато українців визнають, що перебувають між Україною та тією країною, де працюють і живуть впродовж кількох років: у тій країні, вони ще відчувають себе чужинцями, проте вже не знаходять себе й в Україні. Дається взнаки втрата звичних соціальних, родинних, культурних взаємозв'язків, виникає потреба, а часто і бажання залишитися в країні-роботодавці, особливо тоді, коли відбулося об'єднання сім'ї або одруження з місцевими громадянами, або переважає економічна мотивація. Саме ця частка теперішніх трудових мігрантів істотно поповнює спільноту української діаспори в країнах ЄС. Самоорганізація трудових мігрантів та плідна робота українських громад в країнах Європи є підтвердженням добре відомого вислову: **"Україна там, де є українці"**.

Окремо варто звернути увагу на такі країни Європи як Португалія, Італія, Іспанія чи Греція, в яких не було численної української діаспори, сформованої на ґрунті попередніх хвиль еміграції. І тому трудові мігранти четвертої хвилі є тими "піонерами" у формуванні діаспорної спільноти. Шлях, яким відбувається формування діаспорної громади, трохи подібний

до того, яким пройшли українці першої хвилі еміграції кін. XIX ст. — поч. XX ст., започаткувавши та сформувавши міцні діаспорні громади США, Канади, Аргентини та ін. Одночасно простежуються й істотні відмінності в цьому процесі, оскільки станом на початок XXI ст., в час глобалізаційних змін у світі видозмінився і сам механізм формування діаспор. Сучасні українські мігранти мають значно більше комунікативних можливостей між собою і зі своїми співвітчизниками на батьківщині, і, що найголовніше, мають власну державу, яка, на жаль, не завжди захищає і відстоює інтереси своїх громадян за кордоном, однак до якої хоча б *de iure* можна апелювати.

Одночасно, потрібно звернути увагу на те, що існує кілька факторів, які сприяють збереженню національної ідентичності наших співвітчизників за кордоном це — родина, церква, освіта, громадські організації, країна проживання. Окремі суспільства-реципієнти мають свою специфіку, коли домінуючим стає той чи інший чинник. Створення громадських організацій та їхня активна діяльність є одним із найефективніших засобів формування українських спільнот/діаспор, в яких реалізується національна ідентичність українців.

І на завершення: *"Чому люди переїздять? Що штовхає їх зриватися з місця й полишити за спиною все, що вони знали, заради великого невідомого за обрієм? Для чого вони долають цілий Еверест формальностей, які змушують їх почуватися прошаками? Для чого вони входять у нетрі чужості, де все їм нове, дивне й тяжке? А відповідь одна на весь світ: люди переїздять, сподіваючись на краще життя"* (Ян Мартел, "Життя Пі"). Так і українські трудові мігранти у свій спосіб реалізують власні мрії про краще життя.

Література

1. **Блер Рубл.** Капітал розмаїтості. Транснаціональні міграції у Монреалі, Вашингтоні та Києві. — К.: 2007. — 334с.
2. **Годованська О.** Релігійні практики українських трудових мігрантів четвертої хвилі в країнах їх перебування // Історія релігій в Україні: науковий щорічник/упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевмч. — Л.: Львівський музей історії релігії; вид-во "Логос", 2010. — Книга II. — С. 39-44.
3. Зовнішня трудова міграція населення України / Під ред. Чебанова В.Г. — К., 2009. — 118 с.
4. Інтерв'ю, записане Годованською О.М. в травні 2008 р. у с. Гостинцеве Мостиського р-ну, Львівської обл. від Потічної М. М., 1952 р. н.
5. **Ключковська І.** Фактори збереження національної ідентичності українців Франції. 11 березня 2010 http://www.miook.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=category&id=26&Itemid=7
6. **Кубійович В.** Географія українських земель і суміжних земель. Загальна географія. — Т.1. — Львів, 1938. — 512 с.
7. На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження процесів української трудової міграції (країн Європейського Союзу та Російської Федерації) / За ред. І. Маркова. — Львів, 2009. — 248 с.
8. **Пищуліна О.** Соціальні наслідки трудової міграції // Новітня еміграція: проблеми соціального і національного сирітства: Збірник наукових статей і виступів за матеріалами круглих столів / Уклад. І.М. Ключковська, Н.О. Гумницька. — Львів: МІОК НУ "Львівська політехніка", 2010. — С. 23-34.
9. **Пронюк О.** Під арками. З життя української громади Болонії 2003-2006 рр. — Івано-Франківськ: СІМІК, 2009. — 464 с.
10. **Пука Н.** Фактори і проблеми сучасної української еміграції // Новітня еміграція: проблеми соціального і національного сирітства: Збірник наукових статей і виступів за матеріалами круглих столів / Уклад. І.М. Ключковська, Н.О. Гумницька. — Львів: МІОК НУ "Львівська політехніка", 2010. — С. 66-71.
11. **Шегда Н.** Українська трудова міграція в Італії // Гідність без кордонів: виклики міграції. Матеріали круглих столів, вибрані церковні та міжнародні документи, а також аналітичні матеріали щодо міграції. — Львів, 2007. — С. 46-52.
12. <http://www.spilka.pt>
13. <http://sobor.colocall.com>